

IN MEMORIAM

JANKO POLEC

Malo je med nami piscev, ki bi bili spominu svojih poklicnih prednikov in tovarišev s toliko vnemo posvetili čas in sposobnosti kot pokojnik, čigar spominu naj bodo posvečene te vrstice. V bogatem nekrološkem in biografskem opusu, ki ga je pokojni profesor Polec ustvarjal od študentovskih let do svoje smrti, je otel pozabi, vrsto slovenskih pravnikov pretekle in polpretekle dobe, mnogim pomembnejšim pa je postavil trajne spomenike. Svoj spomenik si je s svojimi spisi postavil sam. Besede, ki mu jih tu posvečamo, ne morejo doseči tega, kar je za spomin drugih ustvarjal on, zato niso in ne morejo biti primerno povračilo.

Janko Polec se je rodil dne 19. avgusta 1880 v Kamniku kot sin Julija Polca, pravnika, ki je tedaj osemindvajsetleten stal na začetku svoje sodniške poti. Rodbina je po najbližjih prednikih izhajala iz Ljubljane, kjer je bil Luka Polec, ded pokojnega Janka Polca zaposlen kot stavec v Blasnikovi tiskarni.

V zasebni ljudski šoli na Brdu pri Lukovici oziroma v kamniški ljudski šoli je pokojnik opravil osnovno šolanje, maturiral je na klasični gimnaziji v Ljubljani.

Letom pravnih študijev na Dunaju (1898 do 1900) oziroma v Gradcu (1900 do 1902) je že 10. januarja 1903 sledila promocija. Med njegovimi eksaminatorji beremo na Dunaju ime Inama-Sternegga, v Gradcu med drugimi Luschinovo in Gumpłowiczewo. Po izpitnih uspehih moremo soditi, da ga je že tedaj posebno privlačevalo kazensko in upravno pravo. Sicer se zdi, da je v tej dobi navezal tesnejše stike zlasti z Gumpłowiczem, s katerim je še pozneje korespondiral. Kljub zelo nagli dovrstitvi univerzitetnih študijev je Polec našel že v teh letih čas za obsežna dela, ki so izšla v tisku; dokaz izredne energije in žilavosti, s katero se je mladi pravnik začel pripravljati na svoj poklic, že usmerjen v bodoče znanstveno delovanje. Tako tvori že obdobje univerzitetnih študijev tudi prvo obdobje Polčevega znanstvenega dela, ko je zastavil kar na treh svojih bodočih toriščih. Značilno je, da je že prvi njegov objavljeni spis biografskega značaja (Karol Pleško, 1899), nastal morda tudi pod vplivom osebnega poznanstva. Zlasti novembra in decembra 1901 se je posvetil borbi za slovensko univerzo in naslednjega leta s sodelovanjem kolege Senekoviča že objavil obsežni Vseučiliški zbornik. Za svojo specializacijo si je kot študent izbral kazensko pravo in objavil iz tega področja študijo (1901).

Že pred promocijo je Polec julija 1902 stopil v sodno službo. Svojo avskultantsko dobo je opravil na sodiščih v Ljubljani, Kamniku in Brdu. V tem času je kot državni štipendist v študijskem letu 1904/5 opravil dva semestra kazensko-pravnih študijev v Berlinu, posebno v seminarju profesorja Liszta. Plod tega njegovega dela, ki je že očitno usmerjeno v akademsko kariero, je objava gradiva k nauku o rehabilitaciji, ki jo je pripravil skupaj z Ernstom Delaquisom (1905). Polčeva specializacija v inozemstvu je del tedanje akcije za pripravo kadra

vseučiliških profesorjev za pravno fakulteto, ki jo je z intervencijami podpiral zlasti Anton Primožič. Pri tem Polec tudi sedaj ni pozabil svojega nagnenja do biografij in je ob biografiji Vladimirja Levca (1904/5) prvič prišel v ožji stik s pravno zgodovino.

Pravkar navedena dela tvorijo opazno prelomnico v pokojnikovem delovanju — ne samo slovo od kazenskopravne vede, marveč za nekaj časa tudi skoraj vsaki javni avtorski dejavnosti sploh. Ta usahne ne le v času podeželskega službovanja, marveč tudi po prestititvi na Dunaj. Ko je bil Polec februarja 1907 opravil sodniški izpit, je bil nameščen dobro leto kot sodni pristav v Trebnjem, nato od 1. julija 1908 dalje kot okrajni sodnik v Radovljici. Iz rodbinskih razlogov je odklonil leta 1907 ponudbo, da bi prevzel mesto honorarnega profesorja kazenskega prava v Sofiji. Decembra 1910 je bil premeščen na Dunaj, kjer je bil spočetka dodeljen tajništvu vrhovnega sodišča, kmalu pa premeščen v evidenčno pisarno za enotno judikaturu, kjer je od leta 1912 dalje imel položaj svetniškega tajnika. Malo pred koncem prve svetovne vojne, decembra 1917, je bil premeščen na mladinski oddelek oziroma oddelek za socialno zavarovanje novoustanovljenega ministrstva za socialne zadeve, kjer je bil aprila 1918 imenovan za ministrskega tajnika, 25. novembra 1918 pa razrešen. Vendar je ostal tu do januarja 1919 kot jugoslovanski član likvidacijske komisije, nato pa se je vrnil v Ljubljano in bil do novembra referent za kazenske stvari pri poverjeništvu za pravosodje. V tem obdobju skoraj 15 let beleži bibliografija Polčevih del le dva članka in osem poročil in ocen, med njimi poročilo o Strohalovih Statutih primorskih gradov in občina (1913), sicer pa iz najrazličnejših pravnih panog. Kljub navideznemu pojemanju Polčeve dejavnosti v tem razdobju, pa so prav ta leta postala odločilna za pokojnikovo poznejše znanstveno delo. Že v nekaterih prejšnjih delih je bil pokazal izrazit čut za zgodovino, kmalu po prihodu na Dunaj pa je začel daleč od domovine zbirati v dunajskih arhivih gradivo o upravni zgodovini naših krajev zlasti v 19. stoletju. Kakor je bil v prvih letih izredno produktiven in eksperimentalen; tako je sedaj z neobičajno potrpežljivostjo dajal svojemu gradivu čas za dozorevanje in podrobno izdelavo. Začel je tudi študirati zgodovino, vendar so razmere preprečile, da bi tudi v tej stroki diplomiral. Tako se je prav v dunajskih letih pokojnikova dejavnost preusmerila v njegovo poznejše glavno torišče — pravno zgodovino. Ker je bila to le zaposlitev v prostem času, rezultati niso mogli biti takoj očitni.

Tudi naslednjih pet let, od novembra 1919 do 1925 je zahtevalo od pokojnika mnogo naporov, ker je poleg službe načelnika pravnega odseka pri Južni železnici oziroma pri Direkciji državnih železnic mogel svoje sposobnosti za znanstveno delo uveljavljati samo v prostem času, ki ga je moral v prvi vrsti posvetiti svojemu drugemu poklicu — honorarni profesuri za pravno zgodovino na ljubljanski pravni fakulteti, ki ga je opravljal ves čas od ustanovitve univerze do imenovanja za rednega profesorja, to je domala ves čas svojega službovanja pri železnici. O vnmeh, s katero se je lotil svojega profesorskega posla, pričajo teme, ki jih je obravnaval na specialnih kurzih poleg glavnega: javno pravo v srbskih in hrvatskih deželah, ustava in uprava v obnovljeni Srbiji do leta 1842, zgodovina kazenskega prava in sodnega postopka, temelji upravne razdelitve in uprave slovenskih dežel v 19. stoletju. Delovno področje se mu je še razširilo, ko se je kot učni predmet po smrti Jasinskega pridružila še pravna zgodovina Južnih Slovanov. Pri tem je poleg opravljanja honorarne profesure za zgodovino javnega in zasebnega prava pripravljaj objavo svojega prvega obsežnega pravnozgodovinskega spisa, kraljestva Ilirije (1925), pred katerim je objavil razpravo Grb kraljestva Ilirije (1923).

Izid Kraljestva Ilirije, s katerim se je habilitiral za rednega profesorja na ljubljanski pravni fakulteti, pomenja začetek intenzivnejše pravnozgodovinske dejavnosti z objavo razprav in raznih vej te vede. Polcu je bilo tedaj že

petinštirideset let, in od prvih, tako vehementnih in obetajočih korakov v znanstveni svet sta pretekli že dve desetletji skoraj popolnega molka. Očitno je, kako neprijazne so bile slovenski znanstveni ustvarjalnosti razmere v stari Avstriji, v katerih si Slovenci niso mogli priboriti lastne univerze in s tem možnosti za znanstveno delovanje v lastnem središču. Zdaj je Polec za desetletnico univerze mogel zaokrožiti svoje nekdanje delo in napisati obsežno študijo o zgodovini slovenske univerze (1929).

Medtem ko v prvih letih pokojnikove redne profesure ne opažamo ože omejenega znanstvenega programa, pomenja naslednje desetletje izrazito usmeritev v agrarno pravno zgodovino. Preimenovanje učnega predmeta v narodno in primerjalno pravno zgodovino po novi fakultetni uredbi (1938), ni bistveno vplivalo na usmerjenost Polčevega dela. — Ko je bila v istem letu ustanovljena Akademija znanosti in umetnosti, je postal Polec njen redni član.

Trpljenje, ki je z okupacijo zadelo naše ljudstvo, tudi pokojniku ni prizaneslo in je zanj doseglo višek, ko so mu Nemci dne 31. januarja 1944 v Št. Vidu ustrelili kot talca brata Julija. Duševni potrtosti sta se pridružila še bolehanje in operacija, in vse to je pokojniku vzelo za daljši čas razpoloženje za obsežnejše znanstveno ustvarjanje. Zopet postajajo naslovi del v njegovi bibliografiji redkejši.

Ponoven, žal mnogo prekratek vzpon Polčeve ustvarjalnosti pričanja zopet po letu 1950, potem ko je po prvem decembru 1948 prenehal s predavanji na pravni fakulteti in bil prideljen na delo k Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. To pot se je zlasti s posebno vneto posvetil področju, na katerem je bil zastavljen v Kraljestvu Iliriji — upravni zgodovini, iz katere je objavil dve razpravi v Zgodovinskem časopisu. Ko je bilo pričakovati, da bo iz svojega bogatega poznavanja upravne zgodovine ustvaril še dragocene monografije, ga je več kot enoletna bolezen zopet odtrgala delu. Na dan ko je zbolel, je še v Društvu arhivskih delavcev predaval o upravni zgodovini 19. stoletja, v času bolezni pa je izšla njegova zgodovina kamniških hiš. S tem se je kakor za slovo spomnil svojega rodnega mesta, kamor se je vrnil le še na poti v rodbinsko grobnico po smrti dne 12. maja 1956.

Pokojnikovo znanstveno delo v kazenskoopravni vedi je ostalo epizoda, čeprav je bilo dokaj obsežno. Svojih sposobnosti v tako kratkem času na tem področju svoje mladostne dejavnosti gotovo ni mogel razviti, toda že njegova tedanja dela pričajo o vestnosti, ki ostaja slejkoprej značilna za vsa njegova avtorska dela, le da v svojem prvencu Nove kriminalistične šole veliko vehementneje zavzema stališče o tem, ali onem vprašanju kot v poznejših delih, v katerih daleč prevladuje umirjenost neprizadetega kronista. Ta prihaja do izraza že v Materialih k nauku o rehabilitaciji.

Če izvezamemo službovanje v praksi in nekatere predvsem organizatorične funkcije (predsedstvo pravnega razreda AZU od 1942 dalje, večkratno dekanstvo na pravni fakulteti, predsedstvo terminološke komisije pri SAZU), je Polčevo javno delo skoraj v celoti posvečeno slovenski historiografiji na raznih področjih. Razne književne ocene in priložnostni članki iz drugih področij so prave izjeme.

Bil in ostal je zgodovinar slovenskega visokega šolstva, najprej v borbi za dosego univerze, nato ob jubilejih njenega obstoja, najprej mladostni bорец, pozneje tudi tu umirjen opisovalec. Zanimanje za to zgodovino ga do zadnjega ni zapustilo in pričakovati je prav s tega področja izid enega izmed njegovih posthumnih del — objavo gradiva o slušateljih nekdanje ljubljanske centralne šole 1810 do 1813.

Najbolj dosledno pa je od študijskih let prav do zadnjega ostal zvest svojemu nagnjenju do zbiranja biografskih podatkov in pisanja biografij, izmed katerih so nekatere — kakor nekrolog Metodu Dolencu — kar zajetne študije. Tako je v raznih letih objavil okrog sto življenjepisov, predvsem slovenskih pravnikov, od

tega največji del v Slovenskem biografskem leksikonu, čigar vnet sodelavec je bil do zadnjega. Za nadaljevanje tega dela je zapustil lepo množico gradiva, ki je sedaj v hrambi SAZU. Eden od najboljšežnejših in najdragocenejših biografskih opusov je zbirka monografij Slovenski pravni znanstveniki pretekle dobe v tujini, objavljena v spominski knjigi ob polstoletnici društva Pravniki. S posebno ljubeznijo in zanimanjem je pokojnik pisal o življenju in delu Vladimirja Levca, s čigar rodbino je imel že v mladosti tesnejše stike. Živo zanimanje je veljalo tudi Martinu Pegiusu, o katerem je Polec dvakrat pisal. V Pegijevi biografiji se omenja tudi cerkvena sv. Lovrenca nad njegovim rojstnim krajem Polhovim gradcem in zadnji večji pokojnikov izlet je bil prav k tej cerkvi, ki se z vrha hriba razgleduje po Polhograjskih Dolomitih.

Tudi Polčeve zasluge za slovenske arhive ne bi smele iti v pozabo. Kot soliden historični delavec jih je visoko cenil in se večkrat uspešno osebno zavzemal za ohranitev nekaterih važnih arhivskih fondov. Razen književnih poročil o nekaterih arhivskih publikacijah, so z arhivi v zvezi zlasti njegove biografije regulatorjev Perizhofferjev, ki so med prvimi in najzanimivejšimi prispevki k zgodovini slovenskih arhivov.

Ko tu omenjamo nekaj historičnih panog, s katerimi se je pokojnik ukvarjal poleg svoje glavne stroke, moramo omeniti tudi krajevno zgodovino, ki v seznamu Polčevih del vsekakor tvori le izjemo, kajti središče njegovega zanimanja je bila predvsem deželna zgodovina celotne Kranjske, tako, da je posamezne kraje praviloma obdeloval v celotnem sklopu. Ker pa je pri takih obdelavah šel vedno rad v podrobnosti, je obdelal s tega ali onega gledišča skoraj vse važnejše kraje nekdanje Kranjske, tako glede njihove upravne pripadnosti, usode ob raznih reformah itd. Edina obsežnejša krajevna monografija je že omenjena razprava Kamniške meščanske hiše in njihovi lastniki v dvestoletih. Z njo je dal zgled, kako more lokalni zgodovinar — le s pomočjo starejših in novejših zemljiških knjige — ugotavljati hišne lastnike in s tem tudi topografski razvoj naselja s preprostimi sredstvi skoraj 200 let nazaj.

Zanimivi zapuščinski spisi v Državnem arhivu so v zadnjih letih pokojnika tako zamikali, da se je lotil izredne težke naloge — sestaviti seznam lastnikov vseh kranjskih gradov, kolikor jih je moči zasledovati v arhivih. Bil je v resnici po svoji potrpežljivosti in vztrajnosti najbolj primeren za to nevhvaležno nalogo, ki bi tvorila poglabitev, izpopolnitev in nadaljevanje znane Valvasorjeve XI. knjige. Ko se je te naloge lotil, pa se je zmotil v svojem zdravju in fizičnih močeh. Razen tega je bogastvo spisov zavedlo njihovega obdelovalca, da si je zastavljeno nalogo čedalje bolj razširjal. Začel je študirati sestav nekdanjih graščinskih bibliotek in iz tega skušal sklepati na tedanje tokove v raznih znanstvenih panogah. Široko zastavljena naloga je zahtevala, da si je sproti sestavljal genealogijo kranjskega plemstva, skratka začela je presegati moči posameznika in tako je delo, za katerega je pokojnik po osvoboditvi porabil mnoge mesece ali celo leta, ostalo nedovršeno.

Nekoliko bližja je njegovi matični stroki pravna etnografija ali folklor. Čeprav je ta panoga v zadnjih desetletjih prihajala v modo in čeprav se je tudi pri nas že tu in tam gojila, je pokojni Polec priznaval, da se za delovanje v tej panogi nikakor ne more ogreti. Vse bolj mu je ležalo potrpežljivo, podrobno delo v arhivih, in tako je njegovo edino delo s tega področja objava Križnikovih odgovorov na vprašanja v Bogišičevem »Naputku« po naročilu Akademije znanosti.

Znanstvena panoga, s katero je Polčevo ime najtesneje povezano, pa je slovenska pravna zgodovina. Do prve svetovne vojne skoraj ni bilo Slovenca, ki bi se bil lotil dela na tem obsežnem, a nič manj težavnem področju. Vladimir Levce

je bil Luschinov učenec in še ves pod vplivom učiteljeve usmerjenosti tu zaoral ledino, in že ga je pobrala smrt.

Po daljšem mrtvilu se je raziskava slovenske pravne zgodovine začela v večji meri šele po prvi svetovni vojni in se kmalu razšla v dve bistveno različni smeri z dvema različnima predmetoma. Medtem ko se je ena smer posvetila slovenskemu narodnemu pravu vsaj s posrednim namenom, ugotoviti pravotvornost slovenskega naroda, si je druga smer izbrala za predmet pravo, ki je veljalo na Slovenskem brez vnaprejšnje omejitve in ne da bi si zastavljala v prvi vrsti vprašanje etničnega izvora. Ta različna dvodelba, ob kateri poznamo le malo primerov vmesnih rešitev, je obvladovala vso dobo med obema vojnama in se je izkazala za plodno. Zastopnik druge smeri je bil Janko Polec. Zaradi tesne naslonitve na prikaz zgodovinskih dejstev takšnih kot so bila, brez kombinacij v zaključkih in z interpretacijo, ki se je kar najbolj oklepala neposrednih virov, sem njegovo usmeritev nekoč označil kot realistično.

Glavni panogi, ki ju je pokojnik raziskoval v zgoraj označenem smislu, sta upravna in agrarno-pravna zgodovina.

Upravna zgodovina obvladuje začetek in zadnja leta Polčevega pravno-zgodovinskega raziskovanja. Vrsta razprav posvečenih tej panogi se pričinja z razpravo o Grbu kraljestva Ilirije, ki tvori le stranski proizvod priprav za obsežno delo Kraljestvo Ilirija (1925), ki je edina Polčeva samostojna pravnozgodovinska knjiga. Karakteristična je po izrazito narativnem podajanju razvoja, ne toliko na zunaj vidnega, kot v veliki večini razvoja zakonskih projektov. Avtor si je zastavil za cilj, da svoj opis upravne ureditve kraljestva Ilirije omeji na Kranjsko kot srce nove države tvorbe. Motivi za obdelavo te teme so bili najbrž različni. Morda do neke mere dejstvo, da je prav ob začetku avtorjeve dunajske dobe izšel Vošnjakov prikaz ustave in uprave Ilirskih dežel. Avtor sam navaja kot pomen zastavljenega problema dejstvo, da je francosko medvladje preukrenilo razvoj javnega prava v naših pokrajinah na nova pota, nakar je avstrijska restavracija izvršila važne upravne reforme in izvedla pomembne teritorialne spremembe. Ob prikazu teh reform je avtor presegel zastavljeni časovni okvir in je dejansko podal upravno zgodovino bivše Kranjske za skoraj stoletno obdobje. Arhivske vire, ki jih je izčrpno izpisoval v svojih dunajskih letih in ki jih je takoj po razsulu Avstrije mogel dopolniti še z dragocenimi, dotlej nepristopnimi viri, je v tem delu izkoristil z veliko minucioznostjo, kar daje delu tem večji pomen, ker je del tega gradiva medtem na Dunaju zgorel. V uvodu navaja avtor, da je iz obilnega gradiva izčrpal le tisto, ki se tiče restavracijskih priprav, njenih organov, teritorialnih sprememb, upravne razdelitve in reforme stanov. Pristavlja, da ima gradivo zbrano tudi o ureditvi kmetijskega vprašanja, cerkveni in šolski organizaciji ter o finančnih preosnovah, da pa mora to gradivo ostati prihranjeno za poznejši čas. V razpravah, ki jih je pokojnik objavljал pozneje, najdemo to gradivo tu in tam navedeno, nikdar ga pa ni več obdelal v zaokroženi obliki. Ti Polčevi zapiski tvorijo sedaj del njegove zapuščine v Državnem arhivu Ljudske republike Slovenije.

Kratki, bolj terminološki, a prav zanimivi prispevek o Županu in občini v novejšem slovenskem izrazoslovju (1951), je znak ponovnega povratka pokojnika k upravni zgodovini. Novejša usmeritev slovenske historiografije je tvorila za take raziskave vsekakor ugodnejše okolje kot ga je imelo Kraljestvo Ilirija pred skoraj 30 leti, saj je močno poraslo zanimanje za novejša razdobja in se je tudi zorni kot našega zgodovinskega razmišljanja močno razširil. V tem spoznanju je pokojnik z velikim veseljem in ljubeznijo do snovi izdelal svojo razpravo Uvedba občin na Kranjskem, v kateri opisuje obdobje reform ali bolje uvedbe lokalne uprave v desetletju po marčni revoluciji. Žal je tudi tu avtor prepustil nadaljevanje poznejšim raziskavam, ki jih ni mogel več dovršiti.

Posebno delo v zvezi z upravno zgodovino, oziroma bolj organizacijo upravnih in sodnih organov tvori Razpored sodnih instanc v slovenskih deželah od 16. do 18. stoletja. Tu se je avtorju posrečilo, da je — v veliki meri na podlagi starejših pravoslovnih del — orisal pregledno podobo sodne organizacije, kakršna je veljala v prvih stoletjih novega veka. V tej razpravi posebno prihaja do izraza avtorjev čut za preglednost in jasnost podajanj, tako da je uspešno razjasnil to zelo zamotano poglavje naše pravne zgodovine in mora to delo nujno poznati vsakdo, ki se bavi s tem razdobjem.

Ko se je pokojnik prvič lotil agrarno-pravnih razmerij, je izrekel svoje večkrat citirano mnenje, da sta pravni in socialni položaj kmeta centralni problem naše pravne, gospodarske in socialne zgodovine. Tako je zgodovini agrarnega prava posvetil pet razprav. Razprava Odprava nevoljništva na Kranjskem se še v glavnem omejuje na naracijo zakonodajnega postopka, ki pa že sama po sebi močno pojasnjuje problem osebnega položaja kranjskega kmeta v 18. stoletju. Veliko širše je pokojnik zagrabil imovinska razmerja, v katerih je živel kranjski kmet od 16. do 18. stoletja. Naslov te razprave — Prevedba zakupnih kmetij v kupne na Kranjskem ob koncu 18. stoletja — označuje samo neposredni predmet razprave, ki dejansko sega mnogo dalje in osvetljuje številne, dotlej neznane plati kmetovega življenja v preteklih dobah.

Odprava nevoljništva in prevedba sta poglavji, ki se tičeta položaja mase slovenskega kmeta. Avtor ju je obdelal v splošni obliki, ne da bi mogel tu zasledovati vse detajle. Zato pa je svojo sposobnost za kar najizčrpnije izkoriščanje virov pokazal v razpravi Svobodniki na Kranjskem, ki je sicer izšla v periodični publikaciji, je pa po svojem obsegu in značaju obsežna, popolnoma zaokrožena monografija. Zanimanje za svobodnike (freisassen) je razumljivo, kajti o njih je literatura večkrat razpravljala, ne da bi bilo točno znano, za kakšen sloj v bistvu gre. Polec si ni zastavil naloge, da bi ta sloj do kraja razložil v zvezi s srednjeveškim pravnim redom, marveč se je tudi tu strogo omejil na prikaz bistva tega sloja, kakršno izhaja iz obsežnega arhivskega gradiva. Prišel je do kaj preprostega zaključka, da so svobodniki od 16. stoletja dalje kmetje, ki so imeli poseben položaj, ker in kolikor so bili lastniki dominikalne zemlje, ki se jim jo je posrečilo iz tega ali onega razloga pridobiti. Ta neizpodbitno dokazana ugotovitev, ki prav gotovo velja za vso dobo, o kateri govorijo Polčevi viri, je že sama po sebi dragocena, ker izpade iz ugibanj o vprašanju svobode ali nesvobode cel sloj v dolgem razdobju. Polec je pokazal, kako more samo podrobna analiza čim večjega števila virov brez apriornega interpretiranja samo nekaterih mest, priversti sporna vprašanja do popolnoma nepričakovanih, pa tembolj preprostih rešitev. Šel pa je še dalje: ni se omejil samo na razlago osebnega položaja, marveč je svoje vire do kraja izkoristil in obrazložil. Izčrpal je iz njih podatke o vseh pravnih panogah, od uprave in civilnega prava, do procesnega in kazenskega prava. Zbiral in objavil je tudi druge podatke, ki so mu jih nudili viri, tako celo o denarstvu in sproti vestno navajal vso literaturo, ki jo je o tem poznal. V razpravo je tako Polec vložil lep del svojega obsežnega znanja in bi bilo popolnoma zgrešeno misliti, da jo potrebuje pri roki le tisti, ki piše o svobodnikih. V svojih obrobnihih pripombah, razlagah in komentarjih je Polec s široko razgledanostjo v to razpravo interpoliral že zasnutek slovenske pravne zgodovine v malem. Zaradi teh svojih posebnosti je ta razprava, čeprav se ukvarja le s kvantitativno zelo ozkim slojem, verjetno Polčevo najboljšo in najpomembnejše delo. Na dve Dolenčevi oceni te razprave je Polec kratko odgovoril pod naslovom Še enkrat o svobodnikih na Kranjskem.

Ko je Dolenc postavil Gorske bukve v ospredje slovenske pravne zgodovine, še do izida Pravne zgodovine ni bil na jasnem o tem, ali so bile Gorske bukve

kdaj za Kranjsko uradno izdane. Izčrpno poznavanje arhivskega gradiva je Polcu omogočilo, da je v razpravi *Zgodovina »obravnavanih Gorskih bukev«* in postavitve kletarskega mojstra na Kranjskem popolnoma pojasnil historiat in dokazal, da do uzakonitve na Kranjskem ni prišlo in da tu tudi kletarski mojster ni nikdar posloval.

Razen gornjih dveh področij, v katerih je Polec v največji meri zastavil svoje sile, se je tu in tam ukvarjal tudi z zgodovino drugih pravnih panog, vendar so take razprave bolj sporadične in nekako priložnostnega značaja. Njihovo vrsto začenja kratki terminološki prispevek *Vogt — advocatus — odvetnik*, v katerem je pokazal, da se je za označbo nemške vogteigebühr že po starem pri nas uporabljal izraz odvetščina, da je torej advocatus pravilno odvetnik in ne zavetnik. Poglavje iz zgodovine zasebnega prava je obdelal v razpravi *O retraktni pravici na našem ozemlju*, v kateri je bolj kot sicer segel v primerjavo in se oziral tudi na druga jugoslovanska ozemlja, upoštevajoč tudi pokrajine, v katerih je retraktno pravo še veljalo. V paberkih o klavzuli deželne obveze za škodo je Polec dopolnil Dolenčeve ugotovitve o tem predmetu in se tudi tu pokazal za izrednega poznavalca pravne in pravno-zgodovinske literature. Pri obravnavi Pripomb kranjske deželne komisije k Martinijevemu osnutku avstrijskega državljankega zakonika je obdelal historiat tega pomembnega zakonodajnega dela z gledišča Kranjske, pri čemer je razvidno, da so razmere na Kranjskem oziroma iz Kranjske predložena mnenja le zelo rahlo vplivali na formulacijo dveh samih paragrafov.

Po izboru predmetov svojih raziskav, po uporabljenih metodah in načinu prikazovanja je Polec izrazil analitik. Svoj cilj označuje v neki polemični razpravi takole: »Pri prikazovanju pravne zgodovine me nikdar še ni vodila... kakšna »glavna«, morda celo aprioristična misel, marveč edinole prizadevanje, pokazati pravnozgodovinski razvoj tak, kakor je bil«. Ta Polčev strogi realizem prerašča v tesno oklepanje na besedilo arhivskih virov, tako, da se le redkokdaj spušča v ugotavljanje globljih historičnih vzročnih zvez in da skoraj nikoli ne stopa iz sfere prava v širši kompleks gospodarskih in družbenih dogajanj. Poudariti pa je treba, da se je sicer Polec temeljnega pomena gospodarske zgodovine jasno zavedal in da je bil tudi v ustrezni literaturi izredno dobro podkovan. Širša historična povezava in ugotovitev vzročnosti se mu je pač zdela naloga bodoče sinteze. Izmed svojih načrtov je le prav redkokdaj omenil sintetično pravno zgodovino Slovencev, in še to v kaj nedoločni obliki. Značilno je, da je za svoja akademska predavanja sicer iz osnovne literature ustvaril pregleda za druge narode, da je pa ob tem slovensko pravno zgodovino v veliki meri obravnaval le v ekskurzijah, v katerih je priložnostno navajal svoja lastna dognanja. Svojo glavno nalogo je pač videl v skrbnem zbiranju in monografski obdelavi gradiva in kolikor jo je dovršil, jo je objavil tako, da bo njegovo delo obdržalo trajno vrednost.

Da so se njegova analitična dela v času, ko so izšla, zdela nekaterim sodobnikom premočno deskriptivna, je razumljivo. Danes pa je trezna deskriptivnost Polčevih del prav tista lastnost, ki nam ohranja njihovo vrednost. Dvomljivo je, ali bi mogla slovenska pravna zgodovina v svoji prvi fazi, ko je bilo še obdelanega malo gradiva, in ob tedanjem konceptu pravne zgodovine, že nuditi take historične interpretacije in zveze, ki bi nas danes prepričevale. Tako so nam Polčeve obdelave gradiva danes gotovo bolj koristne take kot so, kot pa če bi bile podrejene kaki preuranjeni in prisiljeni interpretaciji, ob kateri ne bi mogli razbrati nedvomnega smisla virov.

Izredno značilna je za Polčevo delo metoda ekskurzov. Na eni strani gre za biografske ekskurze, ki jih tudi v pravnozgodovinskih delih ne manjka in v katerih

pojasnjuje poreklo in glavne življenjske podatke oseb, ki nastopajo v njegovih razpravah. Na drugi strani pa gre za ekskurze v zvezi z obravnavano materijo, ki včasih tvorijo majhno razpravo v razpravi. V te ekskurze je Polec položil lep del svojega izredno obsežnega znanja, čeprav ga s tem še daleč ni izkoristil. Morda ni pretirano, če trdimo, da bi sistematičen izbor gradiva iz Polčevih razprav z ekskurzi vred tvoril že lep del slovenske pravne zgodovine.

Posebno vrednost Polčevih del tvorijo tudi terminološka razglabljanja, s katerimi je pokojnik uvedel lepo slovensko izrazoslovje v dotlej še skoraj nezorano področje slovenske pravnozgodovinske terminologije. — In slednjič — tudi za obsežno in nepregledno zakladnico pravnozgodovinske literature dajejo Polčeva dela dragoceno orientacijo.

Čeprav obžalujemo, da je s pokojnikom odšlo v grob toliko načrtov in upov na dragocene obogatitve našega zgodovinopisja, je vendar delo, ki ga je opravil in zapustil, bogato in bo vedno ostalo soliden temeljni kamen slovenske pravne zgodovine.

BIBLIOGRAFIJA

KNJIGE

Vseučiliški zbornik, Ljubljana 1902, str. 1 do 298 in 411 do 436.

Materialien zur Lehre von der Rehabilitation. Im Auftrage der Internationalen kriminalistischen Vereinigung gesammelt und herausgegeben von Dr. Ernst Delaquis und Dr. Janko Polec, Berlin 1905, 497 str. Tudi kot priloga k Mitteilungen der Internationalen kriminalistischen Vereinigung, Berlin 1905, zv. 13.

Kraljestvo Ilirija, I. del, Ljubljana 1925, 338 str.

Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo, Ljubljana, str. 1 do 299. Posebni odtis iz Zgodovine slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929. (Spomenica ob 10-letnici univerze 1929.)

RAZPRAVE

Nove kriminalistične šole — SP 1901, 231—239; 261—272; 294—307.

Grb kraljestva Ilirije — SP 1923, 85—94.

Razpored sodnih instanc v slovenskih deželah od 16. do 18. stoletja — ZZR 6, 1927/28, 116—142.

O retraktni pravici na našem ozemlju — SP 1929, 104—126.

O odpravi nevoljništva na Kranjskem — ZZR 9, 1932/33, 188—207.

Svobodniki na Kranjskem — GMS 17, 1936, 1—142.

Zgodovina »obravnanih« Gorskih bukev in postavitve kletarskega mojstra na Kranjskem — GMS 18, 1947, 87—109.

Prevedba zakupnih kmetij v kupne na Kranjskem ob koncu 18. stoletja, ZZR 13, 1937, str. 135 do 214.

Še enkrat o svobodnikih na Kranjskem — GMS 19, 1938, 70—74.

Paberk o klavzuli deželne obveze za škodo (Landschadenbund) — GMS 20, 1939, 290—303.

Pripombe kranjske deželne komisije k Martinijevemu osnutku avstrijskega državlanskega zakonika — ZZR 16, 1940, 205—219.

Križnikovi odgovori na vprašanja v Bogiščevem »Napotku« — Razprave pravnega razreda AZU 3, 1945, 151—225.

»Župan in občina« v novejšem slovenskem izrazoslovju — ZČ 5, 1951, 222—234.

Uvedba občin na Kranjskem leta 1849—1950 — ZČ 6/7, 1952/53, 686—732.

Kamniške meščanske hiše in njihovi lastniki v dve sto letih. Kamniški zbornik leta 1955, 51—110.

ČLANKI IN ŽIVLJENJEPISI

- Karol Pleško — SN 25. aprila 1899.
- Zur südslavischen Universitätsfrage — Politik (Praga) 13. in 14. nov. 1901.
- Slovensko vseučilišče in leto 1848. — SN 22., 23. in 28. novembra 1901.
- Vseučilišče in slovenski tabori — SN 30. novembra 1901.
- Francoška univerza v Ljubljani — SN 3. decembra 1901.
- Še nekoliko črtic o slovenskih pravoslovnih predavanjih v Ljubljani — SN 4., 5. in 6. decembra 1901.
- Filip Abram — SN 3. aprila 1903.
- Triest und Laibach — Politik (Praga) 27. novembra 1904.
- Marian Paulus): International Council of Women. Slovan 2, 1903/4, 274—279.
- Dr. Vladimir Levec — Slovan 3, 1904/05, 51—55; 75—80; 106—112.
- Streifungen auf dem Gebiete der vergleichenden Strafrechtswissenschaft — LZg 5., 6., 7., in 8. maja 1903.
- Die völkerrechtliche Stellung Bosniens und der Herzegowina vor der Annexion. — LZg 13., 14., 15. in 16. oktobra 1908.
- Krain und das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch. Zur Jahrhundertfeier. — LZg 1. junija 1911.
- Ivan Kavčnik — S 1. oktobra 1922.
- Anton grof Pace — S 6. januarja 1924.
- Fran Regally, — S 17. aprila 1924.
- Albert Levičnik — S 1. januarja 1926.
- Jernej Andrejka-Livnogradski — S 6. maja 1926.
- Dr. Janko Babnik — S 23. decembra 1927.
- Požgani dunajski arhivi — GMS 7-8. 1926/27, 54—56.
- Prof. Jos. Šilović — S 8. septembra 1928.
- Vogt-advocatus odvetnik — SP 1929, 174—175.
- Spominu Edvarda in Karla Strahla — ZUZ 10, 1930, 45—210.
- Pisma Franca Pustavrh in Ivana Franketa Edvardu Strahlu — ZUZ 11, 1931, 50—68.
- Ivan Okretič — SP 1932, 58—63.
- Anton Randa in Josip Krajnc — SP 1934, 221, 222.
- Mihajlu Jasinskemu v spomin — ZZR 12, 1936, I-VI.
- Kako je bil določen doktor Anton Bonaventura Jeglič za knezoškofa ljubljanskega — Čas 32, 1937/38, 324—326.
- Slovenski pravni znanstveniki pretekle dobe v tujini — (I. Martin Pegius — II. Jurij Wohinz in Janez Josip Dinzl — III. Franc Ks. Jelenc — IV. Tomaž Dolinar — V. Janez Kopač in Josip Skedl — VI. Jožef Kranjc — VII. Josip Zhishman — VIII. Ivan Žolger — IX. Franc Žižek). — »Pol stoletja društva »Pravnik«. Spomin-ska knjiga«. 1939, 151—205.
- Ob 20 letnici slovenske univerze — Čas 34, 1939/40, 179—185.
- Ob 60 letnici Rudolfa Andrejke — S 23. julija 1940.
- Ludovik Šivic — GMS 22, 1941, 77.
- Dr. iur. et dr. h. c. Metod Dolenc — GMS 22, 1941, 135—138.
- Dr. h. c. Ivan Hribar — GMS 22, 1941, 138, 139.
- Dr. Rado Kušej, Življenjepis in bibliografija — ZZR 18, 1942, 1—22.
- Dr. Metod Dolenc, Življenjepis in bibliografija — ZZR 18, 1942, 23—95.
- Metod Dolenc, Letopis AZU 1, 1943, 193—197.
- Gregor Krek, Letopis AZU 1, 1943, 201—238.
- Milan Škerl, Letopis AZU 2, 1947, 106—125.
- Josip Stare, KMD 100, 1953, 134—142.

V Slovenskem Biografskem Leksikonu so članki:

Abram Filip, Babnik Janko, Bežek Rupert, Blasitsch Anton, Dolenc Metod, Dolinar Tomaž, Dominkuš Ferdinand, Filipič Ludovik, Geiger Fran, Gerdešič Josip, Gertscher Adalbert, Gertscher Anton, Gogala Anton, Gogala Ivan, Gross Fran, Gumpłowicz Ludovik, Hozhevar Janez, Hrašovec Franc, Hudovernik Aleksander, Jelenc Franc Ks., Jüstel Alojzij, Kavčič Jakob, Kavčnik Ivan, Knafelj Luka, Kočevar Franc, Kopač Janez, Kranjc Jožef, Krek Gojmir, Kremžar Anton, Kuder Anton, Kušej Rado, Lapajne Stanko, Lapajne Štefan, Lehman Ernst, Levec Anton, Levec Vladimir, Levičnik Gašper, Levičnik rodbina, Lukančič Gabrijel, Lukančič Gothard, Luschin Andrej, Luschin Arnold, Majaron Danilo, Maklecov Aleksander, Malnerič Martin, Mažgon Anton, Mohorič Fran, Mosche Alfonz, Munda Avgust, Munda Franc, Nabernik Ivan, Nejedli Josip, Ogrin Fran, Pace Anton, Pajnič Edvard, Papež Franc, Pegan Vladislav, Pegius Martin, Pelzhoffer Franc Albert, Perizhoffer Karel Seyfried, Perizhoffer Martin Anton, Perizhoffer Marko Jožef, Pfeifer Henrik, Pfeifer Josip, Pfeleger vitez Wertenau Anton, Pirc Tomaž, Polec Julij (oče in sin), Prašnikar Alojzij, Primožič Anton.

V Hrvatski Enciklopediji članka: Andrejka Rudolf, Babnik Janko.

POROČILA IN OCENE

- Jernej Andrejka, Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini 1904. — Slovan 3, 1904/5, 125—126.
- Österreichische Zeitschrift f. Strafrecht. — SP 1912, 156.
- Festschrift zum 31. deutschen Juristentag 3.-6. sept. Wien 1912. — SP 1913, 25.
- Dr. Ivan Strohal, Statuti primorskih gradov i općina. Bibliografski nacrt, 1911. — SP 1913, 186—188.
- Dr. Josef Schön, Das bosnisch-herzegow., österreichische, ungarische u. kroatische Handelsrecht in ihren Verschiedenheiten. 1913. — SP 1913, 253, 254.
- Krainz-Pfaff, System des österr. Privatrechtes. I, 1913. — SP 1913, 316.
- Dr. Robert Bartsch, Das Kraftfahrzeuggesetz (Automobilhaftpflichtgesetz) 1913. — SP 1914, 92, 93.
- Das öffentliche Urkundenwesen der europäischen Staaten. — SP 1914, 93—94.
- Dr. Heinrich Bartsch, Das österr. allg. Grundbuchgesetz in seiner praktischen Anwendung. 1914. — SP 1914, 94.
- Dr. Metod Dolenc, Dušanov zakonik. 1925. — SP 1926, 36—40.
- Melitta Pivec-Stele, La vie économique des Provinces Illyriennes (1809—1813). 1930. — GMS 12, 1931, 58, 59.
- Dr. August Pitreich, Slovenisch und Deutsch in der österr. Justiz. — GMS 12, 1931, 61—64.
- Zwitter Franc, Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnji dni. 1936. — GMS 17, 1936, 152—155.
- Theodor Mayer, Die Entstehung des modernen Staates im Mittelalter und die freien Bauern. 1937. — GMS 18, 1937, 151.
- Inventare österr. staatlicher Archive. — V. Inventare des Wiener Haus-Hof u. Staatsarchivs. — GMS 19, 1938, 79—81.
- Aleksander Solovjev, Predavanja iz istorije slovenskih prava. 1939. — GMS 22, 1941, 86—87.
- Dr. Ivan Pintar, Mediko-kirurški učni zavod v Ljubljani, njegov nastanek, razmah in konec. 1939. — GMS 22, 1941, 92—93.
- M. Kos, Urbarji salzburske nadškofije. — Viri za zgodovino Slovencev II 1939. — GMS 23, 1942, 110—11.
- Anton Kern, Ein Kampf ums Recht — GMS 24, 1943, 129.
- Walther Fresacher: Der Bauer in Kärnten II, Das Freistiftrecht. — ZČ 8, 1954, 286—294.
- Letopis AZU 1, 1943, 97—101 (s sliko).
- ŠBL 2, 432/3.

SERGIJ VILFAN